

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Senki se maradjon le a 2030-ig tartó időszakra vonatkozó fenntartható fejlődési menetrend végrehajtása során

(saját kezdeményezésű vélemény)

(2020/C 47/05)

Előadó: **Peter SCHMIDT (DE/II)**

Társelőadó: **Lutz RIBBE (DE/III)**

Közgyűlési határozat:	2019.2.21.
Jogalap:	az eljárási szabályzat 32. cikkének (2) bekezdése saját kezdeményezésű vélemény
Illetékes szekciók:	„Mezőgazdaság, vidékfejlesztés és környezetvédelem” szekció „Foglalkoztatás- és szociálpolitika, uniós polgárság” szekció
Elfogadás a plenáris ülésen:	2019.10.31.
Plenáris ülés száma:	547.
A szavazás eredménye: (mellette/ellene/tartózkodott)	159/21/16

1. Következtetések és ajánlások

1.1. Az ENSZ fenntartható fejlődési céljai utat nyitnak afelé, hogy jobb és fenntarthatóbb jövőt lehessen biztosítani mindenki számára. A fenntartható fejlődési célok lényege annak biztosítása, hogy „senki se maradjon le, és először a leghátrányosabb helyzetű személyeket kell elérni” a fenntarthatóvá és ellenállóképesé váláshoz vezető út során, valamint az, hogy egyetlen cél sem tekinthető teljesítettnek, amíg az nem valósul meg mindenki számára.

1.2. Az EGSZB úgy véli, hogy a szociális kérdéseket a környezeti és gazdasági kérdésekkel teljes szinergiában kell kezelni. A fenntartható fejlődési célok EU-n belüli végrehajtásához a fenntarthatóság gazdasági és környezeti dimenzióit ötvözni kell a szociális dimenziókkal, rendszerszintű változás kell megvalósítani, és fel kell hagyni a jelenlegi uniós stratégiákra jellemző csőlátással. Tagadhatatlanul többletértéket teremt az, ha az intézkedéseket és a szakpolitikákat a 2030-as menetrend többdimenziós szempontjait alkalmazva határozzuk meg. A szociális kérdés kezelése alapvető fontosságú lesz a napirend végrehajtása során.

1.3. A környezeti vagy a gazdasági dimenzióhoz képest a szociális kérdéseket és a regionális kohéziót eddig egyaránt inkább önálló szakpolitikai területeknek tekintették, nem pedig a fenntarthatósági politika valóban szerves részének. Az átfogó fenntarthatósági politikában a szociális dimenziót nemcsak az határozza meg, hogy továbbfejleszti a hagyományos szociálpolitikákat (ilyenek a magasabb jóléti célú kifizetések), hanem az is, hogy elősegíti az igazságosságot és a gazdaságban való részvételt, ami kedvező az emberek és a régiók számára.

1.4. A fenntartható, karbonsemleges és erőforrás-hatékony gazdaságra való áttérés társadalmunkban és gazdaságunkban is alapvető változásokat követel. Ezek a változások nemcsak esélyeket, hanem kockázatokat is jelentenek. A „senki se maradjon le” elvnek lényege az, hogy a társadalom minden tagjának és különösen a hátrányosabb helyzetű személyeknek valódi esélyük legyen megragadni a lehetőségeket, és hogy jól felkészüljenek a kockázatok kezelésére. Ehhez aktív szakpolitika szükséges. Ebben az összefüggésben a társadalom legveszélyeztetettebb csoportjaira, valamint a leghátrányosabb helyzetű régiókra és területekre külön figyelmet kell fordítani.

1.5. A „senki se maradjon le” elve konkrétan azt is magában foglalja, hogy a lehető legtöbb ember újra képessé váljon arra, hogy pozitív szerepet töltsön be aktív polgárként, maximalizálva a beruházások, az új életmód, a fogyasztási szokások és a fenntartható technológia elérhetőségét az átmeneti folyamatban részt vevő minden ember, csoport és régió számára. A fenntarthatóságra való átállást nem lehet és nem szabad felülről kikényszeríteni; csak akkor lesz sikeres, ha széles körű támogatáson és mindenki aktív részvételén alapszik.

1.6. A fenntartható fejlődési célok megvalósítása érdekében, valamint azért, hogy senki se maradjon le, az EGSZB a következőkre kéri az Európai Bizottságot, a Parlamentet, a Tanácsot és a tagállamokat:

- egy **európai zöld és szociális megállapodás** létrehozása egy olyan átfogó, „**2050-ig szóló európai uniós fenntartható fejlődési stratégia**” keretében, amelyet valóban függetlenítettek a természeti erőforrások túlzott felhasználásától, és amelynek központi célja a polgárok jólétének fokozása. Az EGSZB örömmel veszi tudomásul, hogy az új Európai Bizottság útjára kívánja indítani az európai zöld megállapodást; az EGSZB azonban kitart amellett, hogy ennek a szociális dimenziókat is tartalmaznia kell,
- az **átállás által az európai népességre (különösen a szegény és a veszélyeztetett csoportokra), valamint a strukturálisan gyenge régiókra kifejtett potenciális negatív/pozitív mellékhatások** szisztematikus értékelése, valamint a **fenntarthatóság és az egyenlőtlenség generációk közötti mozgatórugóinak** jobb megértése,
- megfelelő **kormányzati struktúrák és eszközök** létrehozása a fenntartható fejlődési célok, valamint az európai zöld és szociális megállapodás végrehajtásához, pl. az **európai szemeszter**, a minőségi jogalkotás, valamint a többéves pénzügyi keret – többek között a kohéziós és a szociális alapok – felhasználása az átalakulás előremozdítására,
- a (szénfelhasználást elhagyó) „igazságos átmenet” szélesebb körű értelmezésének kialakítása, valamint **ennek támogatása céljából az szociális jogok európai pillérének** teljeskörű végrehajtása, ugyanakkor az újraelosztó rendszerek reformjának ösztönzése (**testreszabott adózás, szociális védelem, valamint fenntartható és szociális beruházások**), és a munka és a magánélet közötti egyensúly és a nemek közötti egyenlőség előmozdítása,
- **esélyegyenlőség és egyenlő hozzáférés biztosítása a megfelelő oktatáshoz és képzéshez** mindenki számára,
- az olyan polgárok **aktív részvétele előtt álló akadályok leküzdése**, akik nem rendelkeznek a szükséges pénzügyi és társadalmi tőkével, a szükséges ismeretekkel és információkkal, valamint a lehetőségekhez való hozzáféréssel,
- olyan **szakpolitikák bevezetése, amelyek egyszerre előnyösek a polgárok számára és védik a környezetet**, pl. a kiszolgáltított csoportokat előnyben részesítő légszennyezetségi tervek, zöld szociális lakhatási politikák stb.,
- a fenntarthatóságra való átálláson belül a **szociális és megosztásalapú gazdaság** előmozdítása (pl. készségek, körforgásos gazdaság, energetikai átmenet, a szövetkezetek támogatása),
- a **kkv-k támogatása** annak érdekében, hogy sikerrel vegyék az átmenetet, és fenntartható versenyképességet valósítsanak meg a készségekhez, a finanszírozáshoz, az innovációhoz és a technológiához való jobb hozzáférés révén,
- a minőségi munkahelyek teremtésének fokozása,
- stratégia megtervezése **annak biztosítása érdekében, hogy ne csupán a városok, hanem a vidéki közösségek is** befogadóbbá, rugalmasabbá és fenntarthatóbbá váljanak,
- az **éghajlatvédelem és az alkalmazkodás** erősítése Európában a sivatagosodás elleni küzdelem, valamint a vízhiány és az elnéptelenedés kezelése érdekében,
- a **fiatalok és a jövő nemzedékei számára** érdemi érdekképviselet, valamint a fenntarthatósági döntéshozatalhoz való hozzászólási lehetőség biztosítása,
- egy olyan **fenntartható kereskedelempolitika** előmozdítása, amely beépíti a kereskedelem pozitív és negatív társadalmi és környezeti externáliáit.

2. Bevezetés

2.1. A fenntarthatóság szociális dimenziójával túl hosszú ideje sem globális, sem uniós szinten nem foglalkoztak kellő mértékben. A környezeti vagy gazdasági dimenzióval összehasonlítva mind a szociális kérdéseket, mind a regionális kohéziót eddig inkább önálló szakpolitikai területnek tekintették, nem pedig a fenntarthatósági politika valóban szerves részének, míg Európában továbbra is széles körű társadalmi egyenlőtlenségek és regionális egyensúlyhiányok állnak fenn, és ezek egyes helyeken egyre súlyosbodnak. Az eddigi szakpolitikák márpedig egyes embereket, csoportokat és régiókat hagytak lemaradni, és nemcsak a bolygó határait, hanem az uniós népesség jelentős részének alapvető szociális igényeit sem tartották tiszteltben. Az EU-n gyakran számon kérik a kohéziós és a szociálpolitikákban ígért, illetve a valóságban megvalósuló dolgok között tátongó szakadékot.

2.2. A gazdasági, társadalmi és ökológiai kihívások közötti, egyre fokozódó pozitív és negatív összefüggéseket nem lehet és nem szabad figyelmen kívül hagyni. A közelmúltban Európában zajló tüntetéseket nem szabad úgy értelmezni, hogy azok a reformok nyilvánosság általi teljes elutasítására utalnának. Inkább sok olyan ember félelmének adnak hangot, akik eleve elégedetlenek a jelenlegi helyzettel, most pedig attól is tartanak, hogy az előttük – például a karbonsemleges gazdaságra való átállás során – álló, szükséges átalakulások ismét az ő rovásukra valósulnak meg.

2.3. Ezért egy új fenntartható fejlődési politikai keretnek elemeznie kell a jelenlegi fenntarthatatlan politikák hiányosságait, és egy zöld és szociális megállapodáshoz kell vezetnie, amely gyakorlati megoldások útján, érdemben foglalkozik az emberek félelmeivel. A teher és az előnyök méltányos eloszlása jelenti az első lépést e társadalmi intézkedések lehető legszélesebb körű elfogadásának és támogatásának elérése felé. Ha az emberek pozitív módon részt vesznek az átalakulásban, az csökkenti annak a veszélyét, hogy még nagyobb elégedetlenség, ellenállás vagy politikai érdektelenség alakul ki, például az emberek nem mennek el szavazni. A részvétel hiánya kétségkívül hozzájárul ahhoz, hogy társadalmunk a szélsőségség, a populizmus, a rasszizmus és a nacionalizmus felé mozdul el, ahogy az immár sok uniós tagállamban látható.

2.4. Az ökológiai válságot mindaddig nem tudjuk megoldani, amíg a szociális dimenzióval nem foglalkozunk, és ez fordítva is igaz. Társadalmi vita kell annak elfogadásához, hogy a szociális dimenzióknak legalább olyan fontosnak kell lennie, mint a gazdasági és környezeti dimenzióknak.

2.5. Az EGSZB megismétli, hogy a „senki se maradjon le” elvét nem szabad és nem lehet csak az egyének konkrét aggályaihoz, gazdasági helyzetéhez és körülményeihez kötni ⁽¹⁾. Az azokról a háztartásokról, közösségekről, régiókról, ágazatokról és kisebbségekről is szól, amelyek lemaradnak és önmagukat elhagyottnak érzik – pl. amikor közszolgáltatások szűnnek meg vagy romlik a színvonaluk, és még az alapvető szolgáltatások sem érhetők el vagy nem fizethetők meg (tehát nem csak a pénzről van szó). A jelenség a fizikai infrastruktúrával (közlekedés, távközlés és internet) kezdődik, majd kiterjed az oktatásra, az egészségügyre, a szociális ellátásra és a szabadidős tevékenységekre, valamint a közigazgatási szolgáltatásokra, a bűnüldöző szervekre, a rendőrségre stb.

2.6. A „senki se maradjon le” elve azt jelenti, hogy az embereket aktív polgárként újból szerephez juttatják, maximalizálják az átláthatóságot, az embereket, csoportokat és régiókat pedig bevonják az átmenet folyamatába.

2.7. A „senki se maradjon le” elve emellett a jövő nemzedékekre is kiterjed, összhangban a fenntartható fejlődésnek a Brundtland-bizottság jelentésében ⁽²⁾ szereplő meghatározásával. Az EGSZB úgy véli, hogy a jelenlegi európai politikai keret és gazdaság megrövidíti a fiatalokat és a jövő generációit, és üdvözli azt a tényt, hogy különösen a fiatalok most egyértelműen hangot adnak aggályaiknak, pl. a „Fridays for Future” mozgalom útján.

2.8. Mivel az embereket arra kell ösztönözni, hogy félelem nélkül nézzenek szembe a közelgő átalakulási folyamattal, a politikai vezetőknek minden szinten érvényesíteniük kell a „senki se maradjon le” elvét. Az átalakulás ugyanis változással jár, márpedig nyilvánvaló, hogy a fenntarthatóságra való áttérés során nem mindenki kerül nyertes helyzetbe. Ezért helytelen és egyáltalán okatlan dolog azt állítani, hogy ezzel mindenki csak nyerhet. Noha mindez a társadalom egésze számára előnyös lesz, a költségek és az előnyök politikai beavatkozás nélkül nem oszlanak el egyenlően úgy, hogy a „senki se maradjon le” elve érvényesüljön.

⁽¹⁾ EGSZB-vélemény: „Átállás egy fenntarthatóbb európai jövőre” (HL C 81., 2018.3.2., 44. o.).

⁽²⁾ A Brundtland-jelentés „Közös jövőnk”.

3. Az európai társadalmi és környezeti egyenlőtlenségek aggasztó tendenciái

3.1. Európában az emberi fejlettség igen magas szinten áll, polgárainak várható élettartama pedig a legmagasabbak közé tartozik a világon. Európának azonban még mindig hosszú utat kell megtennie a fenntartható fejlődési célok szociális dimenziójának megvalósításához. Az Eurostat legutóbbi rendelkezésre álló adatai szerint ⁽³⁾ a szegénység vagy a társadalmi kirekesztés kockázata 2018-ban 109,2 millió főt fenyegetett; ez az uniós lakosság 21,7 %-a. A gyermekek és a kisebbségi csoportok a legveszélyeztetettebbek. A súlyos anyagi nélkülözés, ami abszolút szegénységmérő, 2008-ban az EU lakosságának 8,5 %-át érintette; ez az arány 2018-ra jelentős mértékben, 5,8 %-ra csökkent ⁽⁴⁾, ám továbbra is messze elmarad az Európa 2020 stratégiában meghatározott céltól.

3.2. A foglalkoztatott nők aránya mindössze 67,5 % ⁽⁵⁾, míg a foglalkoztatott férfiaké 73 % (és a három- vagy többgyermekes nőknek csak 55 %-a foglalkoztatott, míg az ilyen férfiaknak 85 %-a) ⁽⁶⁾; a nők 32 %-a dolgozik részmunkaidőben ⁽⁷⁾, míg a férfiaknak csak 8 %-a. 2017-ben a nők bruttó órabére átlagosan 16 %-kal alacsonyabb volt a férfiakéhoz viszonyítva az EU-ban, a sztereotípiák, az oktatási és a munkaerőpiaci szegregáció, a főleg férfiak által betöltött vezetői és felügyeleti pozíciók, a munkaerőpiactól távol töltött hosszabb időszakok, a nem fizetett gondozási feladatok és a bérdiszkrimináció együttes hatása miatt ⁽⁸⁾. A (gyermek)gondozás hiánya továbbra is kulcsfontosságú oka annak, hogy egyes nők nem vesznek részt a munkaerőpiacon. Minden harmadik inaktív nő (31,7 %) úgy nyilatkozott, hogy inaktivitása a gondozási feladatoknak tudható be, ami az inaktív férfiaknak csak a 4,6 %-ára volt igaz. A nemek közötti bérszakadék a pályafutás és az életkor előrehaladtával növekszik, így a nemek közötti nyugdíjkülönbség már 39 %-os, a nemek közötti szegénységi szakadék pedig a legidősebb korosztályban (65 év vagy idősebb) a legnagyobb ⁽⁹⁾.

3.3. A vagyoni egyenlőtlenség még nagyobb: a legvagyonosabb háztartások képviselte 10 % birtokolja az összvagyon 50 %-át, miközben a legkevésbé vagyonos 40 % mindössze az összvagyon 3 %-át alig meghaladó vagyonnal rendelkezik ⁽¹⁰⁾. A népesség alsó 40 %-ának jövedelemrészeseése az összes rendelkezésre álló ekvivalens jövedelem szempontjából alacsony szinten stabilizálódott, amely 2017-ben a 21,1 %-ot érte el (Eurostat, fenntartható fejlődési célok, 2019). A jövedelem eloszlása terén az EU-ban is jelentős egyenlőtlenségek mutatkoznak: 2016-ban a lakosság felső 20 %-a (a legmagasabb jövedelműek) 5,2-szer annyi jövedelemben részesült, mint az alsó 20 % ⁽¹¹⁾.

3.4. A szegények szintén szegényebbé váltak: 2016-ban az EU egészében a szegénység mélysége vagy súlyossága (vagyis az, hogy a szegénység által veszélyeztetett emberek jövedelme mennyivel van a szegénységi kockázat küszöbe alatt) 25 % volt: ez azt jelenti, hogy a szegénységi küszöb alatt élők fele legalább 25 %-kal a vonatkozó szegénységi kockázat-küszöb alatt volt ⁽¹²⁾.

3.5. A rendelkezésre álló (részleges) bizonyítékok szerint az alacsony jövedelmű háztartások általában kevésbé egészséges környezetben élnek, mint a magasabb jövedelműek, és többféle okból is veszélyeztetettek. A szegényebb háztartások nagyobb kihívásokkal szembesülnek az energiaellátás és a mobilitás megfizethetősége szempontjából is ⁽¹³⁾. Az európai polgárokat nem egyenlő mértékben éri szennyezés vagy más környezeti veszélyek ⁽¹⁴⁾.

3.6. Míg az uniós országok közötti gazdasági különbségek az idő múlásával csökkentek, a tagállamok között éles különbségek mutatkoznak ⁽¹⁵⁾, mivel a szegénység által veszélyeztetett népesség aránya 32,8 % (Bulgária) és 12,2 % (Cseh Köztársaság) között mozog ⁽¹⁶⁾. A háztartások rendelkezésre álló jövedelme 25,8 %-os mértékű eltérést mutat az EU-ban, magasabb az északi és a nyugati országokban, és alacsonyabb a keleti és a déli országokban. Jelentős különbségek vannak a tagállamok között a munkanélküliségi ráta és a súlyos anyagi nélkülözés elterjedtsége tekintetében is ⁽¹⁷⁾. Összességében az uniós munkanélküli népesség 64,9 %-a van veszélyben. Ez az adat Németországban 81,8 %, Lengyelországban pedig 51,5 % ⁽¹⁸⁾.

3.7. Az egyenlőtlenségek jelenlegi gazdasági helyzetünk következményei. A növekedés leszívárgásmélete, amely szerint minden hajó egyenlő mértékben emelkedik, nem tükrözi az európai valóságot: az európai növekedés valójában nem mindenki számára volt egyformán előnyös, mivel a magasabb jövedelmű háztartások sokkal jobban jártak, mint a népesség alsó 40 %-a. Sokan a túlélésért küzdenek, míg a népességnek egy nagyon apró hányada rendelkezik annak a vagyonnak a legnagyobb részével, amelynek megteremtéséhez mindannyian hozzájárulunk.

⁽³⁾ <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/10163468/3-16102019-CP-EN.pdf/edc3178f-ae3e-9973-f147-b839ee522578>.

⁽⁴⁾ Lásd a 3. l. l. jegyzetet.

⁽⁵⁾ Lásd ugyanott.

⁽⁶⁾ <https://eige.europa.eu/publications/poverty-gender-and-intersecting-inequalities-in-the-eu>.

⁽⁷⁾ Eurostat.

⁽⁸⁾ https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/equal-pay/gender-pay-gap-situation-eu_en.

⁽⁹⁾ <https://www.equalpayday.be/europa/>; Eurostat.

⁽¹⁰⁾ OECD: Understanding The Socio-Economic Divide in Europe, háttérjelentés, 2017.

⁽¹¹⁾ Jövedelmi egyenlőtlenségek az EU-ban, Eurostat, 2016.

⁽¹²⁾ „*”, EAPN 2016.

⁽¹³⁾ 30x30 Actions for a Sustainable Europe, #Think2030 Action Plan, IEEP.

⁽¹⁴⁾ EEA (2018).

⁽¹⁵⁾ Eurostat 2019.

⁽¹⁶⁾ Lásd a 3. l. l. jegyzetet.

⁽¹⁷⁾ ESPAS 2019; Eurostat 2019.

⁽¹⁸⁾ Eurostat 2018.

4. A fenntarthatóságra való áttérés megkülönböztető hatásai

4.1. A fenntarthatóságra való áttérés nemcsak válasz arra, hogy a természeti erőforrásainkat nagyobb gondossággal és felelősségteljesebben kell kezelnünk, hanem egyre több bizonyíték van az ebből fakadó gazdasági potenciálra is. Az alacsony szén-dioxid-kibocsátású termékek és szolgáltatások globális piaca már gyorsan növekszik. Az alacsony szén-dioxid-kibocsátású gazdaságban létrehozott munkahelyek egy része azokban a régiókban és ágazatokban működik, amelyekben évtizedek óta nem fektetnek be eleget. A nagyobb mértékben körforgásos gazdaság hozzájárul majd az erőforrás-hatékonysághoz, csökkenteni fogja a negatív környezeti hatásokat és növeli a foglalkoztatást, többek között a tevékenységek Európába történő visszahelyezésével és a tagállamokon belüli – többek között a hátrányos helyzetű területekre való – áthelyezésével. Egy nemrégiben készült tanulmány szerint a körforgásos gazdaságra vonatkozó politikák eredményeként a nettó foglalkoztatás 2030-ra körülbelül 650 000–700 000 munkahellyel növekszik majd⁽¹⁹⁾. Gondoskodnunk kell arról, hogy e munkahelyekhez mindenki hozzáférhessen, és hogy ezek magas színvonalúak legyenek. 2030-ra a klímasemleges gazdaságra való áttérés az eleve várt 12 millió felül várhatóan további 1,2 millió munkahelyet teremt az EU-ban. Az átmenet enyhítheti az automatizálásból és a digitalizációból következő foglalkoztatási polarizációt azáltal, hogy a bér- és a készségeloszlási skála közepén is teremt munkahelyeket, különösen az építőiparban és a gyártásban⁽²⁰⁾. Az átmenet minden ágazatot érinteni fog, ám az autópiparban és a mezőgazdaságban jóval drámaibb változások várhatók.

4.2. Ennek ellenére továbbra is hatalmas versenytorzulásokat tapasztalunk, mivel piaccgazdaságunk jelenlegi kerete nem képes elkerülni a természeti erőforrások pazarlását, szennyezését vagy pusztítását. Ezek a torzulások nemcsak a környezetet károsítják, hanem az új és fenntartható gazdasági lehetőségek gyors terjedését is megakadályozzák. A torzulások Európán belül és nemzetközi szinten egyaránt fennállnak. Sem a belső piaci, sem a kereskedelempolitikában nem szabad olyan versenyelőnyt biztosítani, amely az emberek jóllétét érintő felelőtlen fellépésből vagy a természeti erőforrások kifosztásából fakad. Az EGSZB ezért üdvözli, hogy például az Európai Bizottság új elnöke szén-dioxid-vám bevezetésére szólított fel, azzal a kitételrel, hogy a rendszer célja a fenntarthatóság felé történő átmenet felgyorsítása és a nagyobb társadalmi igazságosság elérése legyen. Az EGSZB szilárd, hosszú távú megoldásként fontosnak tartja, hogy az EU a szén-dioxid-árzás világszintű bevezetésére törekedjen.

4.3. Az uniós tagállamok adórendszereiben problémát jelent, hogy rendkívüli mértékben a munka megadóztatására támaszkodnak. A környezetvédelmi adók a valóságban a teljes adóbevételnek csupán 6,3 %-át képviselték 2016-ban, míg az összes adóbevétel 49,8 %-a a munka megadóztatásából származott. Az adóreform fenntartható fejlődési célokat figyelembe vevő, holisztikus megközelítése pedig eltolhatná a hangsúlyt a munka helyett a rendkívül jelentős vagyon, a fogyasztás, a szennyezés vagy a digitalizáció megadóztatására⁽²¹⁾. Egy ilyen hangsúlyáthelyezés során figyelembe kell venni a növekvő jövedelmi egyenlőtlenségeket Európában, csakúgy mint a jövedelemszintek és a szénlábnyom közötti összefüggést. A környezetvédelmi adókat tulajdonképpen úgy kell megtervezni, hogy biztosítsák a legnagyobb felhasználók magatartásának megváltozását, ugyanakkor minimalizálják a jövedelem és az eszközök egyenlőtlenségére gyakorolt negatív hatásokat. Például a fosszilis energiaforrások támogatásának megszüntetése, a CO₂-árzás bevezetése, valamint a megfelelő bevételeknek a tömegközlekedés fejlesztésére való fordítása jótékony hatással lehet a jövedelmi egyenlőtlenségekre és a társadalmi eredményekre.

4.4. Az EU csak akkor tölthet be hiteles módon globális vezető szerepet a fenntarthatóság terén, ha Európa ezen a téren elvégzi a házi feladatát. Ez egyrészt a gyorsan növekvő jövőbeli piacok kiaknázásának előfeltétele is, pl. a körforgásos gazdaság, a zöld technológia, a biotechnológia és a fenntartható pénzügyek területén. Ugyanakkor a globális szintű fenntarthatóság iránti elkötelezettség más területeken (például a migráció okainak kezelése, a tisztességes globális kereskedelem és az olajban gazdag országoktól való külpolitikai függőség mérséklése) is elősegíti az EU politikai célkitűzéseinek elérését.

4.5. A fenntarthatóságra való áttérés azonban olyan óriási állami és magánberuházásokat, illetve a tartós fogyasztási cikkekre való nagy ráfordításokat igényel, amelyek hosszú távon kifizetődőek – háztartási, vállalati, valamint települési, regionális és országos szinten egyaránt. A társadalmi fenntarthatóság szempontjából az a döntő kérdés, hogy ki fektetheti be vagy ki költi el ezt a pénzt. Ez a kérdés határozza meg, hogy ki részesül a meghatározott gazdasági előnyökből, és ki nem. A társadalmi fenntarthatóság veszélyben van, ha:

— csak a nagyvállalatok képesek befektetni, a kkv-k pedig nem,

— az induló innovatív vállalkozások nem férnek hozzá a fenntartható gazdaság jövőbeli piacaihoz,

— csak a prosperáló régiókban működő állami szektornak van megfelelő költségvetése ahhoz, hogy az infrastruktúra fenntarthatóvá váljon, a strukturálisan gyenge régióknak nincs,

⁽¹⁹⁾ „Impacts of circular economy policies on the labour market”, A Cambridge Econometrics, a Trinomics és az ICF jelentése az Európai Bizottság számára, 2018. május.

⁽²⁰⁾ ESDE 2019.

⁽²¹⁾ EGSZB-velemény: Fenntartható társadalombiztosítási és szociális védelmi rendszerek a digitális korban (HL C 129., 2018.4.11., 7. o.).

— de ami a legfontosabb: az alacsonyabb jövedelmű és kevés pénzügyi forrással rendelkező, alacsonyabb végzettségű és kevesebb ismerettel bíró, alacsonyabb bankképességű, alacsonyabb társadalmi tőkével rendelkező és kevésbé magabiztos embereknek nincsenek valós lehetőségeik a befektetésre vagy fogyasztási szokásaik fenntarthatóbbá tételére, vagy pedig úgy érzékelik, hogy nincsenek ilyen lehetőségeik. Egy ilyen forgatókönyv esetén a fenntarthatóság felé történő átmenet csak azok számára előnyös, akik már eleve jól boldogulnak. Ez esetben növekedni fognak a társadalmi egyenlőtlenségek és igazságtalanságok, valamint a regionális egyenlőtlenségek.

4.6. A társadalmi fenntarthatóságot nem az határozza meg, hogy továbbfejleszti-e a hagyományos szociálpolitikákat (pl. növeli-e a jóléti célú kifizetéseket), hanem az is, hogy valóban egyenlő lehetőségeket biztosít-e a gazdaságban való részvételhez. Ennek érdekében a kkv-k, az induló innovatív vállalkozások, a strukturálisan gyenge régiók állami szektora és mindenekelőtt a polgárok (különösen a legkiszolgáltatottabb helyzetűek) számára lehetővé kell tenni, hogy aktívan részt vegyenek a fenntarthatóságra való áttérésben. Ebben az összefüggésben további tényezőket is figyelembe kell venni, például a nemet, az egyéni képességeket és az életkort, mivel ezek súlyosbíthatják az Európában fennálló egyenlőtlenségeket.

4.7. Az átmenet területi hatását szintén figyelembe kell venni. Globális szinten 2050-re az emberek 67%-a városokban él majd. Európában az urbanizáció aránya várhatóan eléri a 80 %-ot. Nem minden polgár terheli azonos módon a környezetet, és a szakpolitika kidolgozásának ezt megfelelő módon kell tükröznie. Például a Londonban élőktől származik az Egyesült Királyság átlagos kibocsátásának valamivel több mint a fele⁽²²⁾. Ugyanakkor a vidéki lakosság gyakran fontos szerepet játszik az ökoszisztéma-szolgáltatások nyújtásában és fenntartásában. Ezért a vidéki régiókat és a kisebb városokat, valamint az EU legkülső régióit nem szabad elfelejteni, hanem be kell vonni az átmenetbe.

5. Stratégiai cselekvési területek – a megoldások felé

5.1. A fenntartható fejlődési politika általános megközelítése gazdasági ösztönzőket alkalmaz a környezeti szempontból kívánatos magatartás ösztönzésére és/vagy a környezetkárosító viselkedés szankcionálására. Például a CO₂-árzás azon a meggyőződésen alapul, hogy a piaci árnak tükröznie kell a CO₂-kibocsátások költségét. Ez a megközelítés általánosan alkalmazható bármely a természeti környezetre gyakorolt külső hatás esetében, amelyet az árakba való beépítés során figyelembe kell venni. Az externáliák beépítését illető megközelítés azért népszerű, mert jelentős hatékonyságot és eredményességet ígér, és összeegyeztethető a piacgazdaság alapkoncepciójával.

5.2. Szerencsére az Európai Bizottság komolyabban kezdte venni az externáliák beépítését illető megközelítést, például azzal, hogy felismerte, hogy a megújuló energiaforrások mindaddig hátrányos helyzetben vannak, amíg a fosszilis erőforrások külső költségei nem tükröződnek teljes mértékben a piaci árban⁽²³⁾, vagy azzal, hogy igyekszik a „szennyező fizet” elvét⁽²⁴⁾ bevezetni a közlekedési szektorban. Ezek a megközelítések összeegyeztetik a fenntarthatóság ökológiai és gazdasági dimenzióját, de nem tartalmazzák a szociális dimenziót. Minden társadalmi csoport és érdekelt fél számára olyan keretrendszert kell biztosítani, amely tisztességes esélyt biztosít számukra a fenntartható termeléshez és fogyasztáshoz. Ellenkező esetben a kkv-k elveszítik versenyképességüket, a strukturálisan gyenge régiók még gyengébbé válnak, és a társadalmilag vagy egyénileg hátrányos helyzetű személyeknek még kevesebb esélye lesz a társadalmi jólétben való részvételre.

5.3. Ezért egy olyan fenntarthatósági stratégia, amely kizárólag arra a piacra támaszkodik, ahol ideális esetben az összes externáliát beépítik, nem elegendő, mivel nem biztosít automatikusan fenntartható eredményeket a társadalom számára. A társadalmi fenntarthatóságot is elősegítő politikának a külső hatások internalizálása mellett tágabb megközelítést kell alkalmaznia. Meg kell szüntetni azokat a meglévő akadályokat, amelyek akadályozzák az egyes emberek, társadalmi csoportok, szövetkezetek, konkrét vállalatok vagy az állami szektor fenntartható fejlődésben való részvételét.

5.4. A fenntarthatóságra való áttérés különösen kritikus lesz bizonyos ágazatokban, például az élelmiszeripari, a közlekedési, a lakhatási és az energetikai szektorban. Ezt a kérdést konkrétan három, az energiaágazatból vett példával illusztráljuk:

— A magasabb CO₂-ár megnöveli a villamos energia költségét, kivéve, ha azt 100 %-ban CO₂-tól mentesen állították elő. Ez vonzóbbá teszi a megújuló energiaforrásokból – például a napenergiából (amely a jövőben az áramtárolásnak köszönhetően jobban elterjed majd) – származó villamos energiával történő önellátást. A termelő fogyasztás a környezeti és a gazdasági fenntarthatóság szempontjából is hasznos. Azonban azok, akik a saját otthonukban élnek vagy nagyobb vállalkozást működtetnek, és kellően nagy (tető)felületek birtokában vannak, sokkal nagyobb eséllyel profitálnak a termelő fogyasztásból. Bérlők vagy kisvállalkozások számára viszont a termelő-fogyasztóvá válás vagy nehezebb vagy pedig objektíve lehetetlen. Ezért számukra a villamos energia egyre drágább lesz, míg az önellátók pénzt takaríthatnak meg és kifizetődik számukra a beruházás, sőt, bizonyos körülmények között az adófizetők pénzéből is részesülnek. Ez fokozza majd a társadalmi egyenlőtlenségeket és a kisvállalkozások versenyhátrányait. Nagyon hasonló problémák vannak a fűtési ágazatban is.

⁽²²⁾ IIED.

⁽²³⁾ A Bizottság közleménye – Iránymutatás a 2014–2020 közötti időszakban nyújtott környezetvédelmi és energetikai állami támogatásokról (HL C 200., 2014.6.28., 1. o.).

⁽²⁴⁾ Fehér könyv – Útiterv az egységes európai közlekedési térség megvalósításához – Úton egy versenyképes és erőforrás-hatékony közlekedési rendszer felé (COM(2011) 144 final).

- A magasabb CO₂-ár a fosszilis tüzelőanyagokat is megdrágítja. Az elektromos autó vásárlásának költségei tehát gyorsabban megrövidülnek. Ehhez azonban pénzügyi likviditásra vagy legalább hitelképességre van szükség. Azok a magánszemélyek vagy akár kisvállalkozások, amelyek nem rendelkeznek ezzel, nincsenek olyan helyzetben, hogy elektromos autót vásároljanak, ezért a benzin magasabb árát kell kigazdálkodniuk. További lehetőség, legalábbis a nagyvárosokban, a tömegközlekedés vagy a kerékpározás. Ám sok vidéki térségben ez nem reális alternatíva. Így tehát nem csupán ugyanazokkal a problémákkal szembesülünk, mint a vilámos energia vagy a fűtés esetében, hanem a regionális kohézió elérése is még nehezebbé válik.
- Végül a körforgásos gazdaság fejlődése hatékony ösztönzésének legjobb módja valószínűleg a nyersanyagfogyasztás megdrágítása, amit pl. a héa útján lehet irányítani. Ugyanakkor ha az ipar vagy a kereskedelem el kívánja kerülni vagy újra feldolgozni a nyersanyagokat, gyakran előzetes beruházásokra van szükség a berendezések és a technológia területén, ami ismét a nagyvállalatok számára előnyös, a kkv-k számára viszont hátrányos.

5.5. Ezek a példák azt mutatják, hogy – bármennyire is indokolt a megújuló energiának, az elektromos mobilitásnak és a körforgásos gazdaságnak a kibocsátások vagy a nyersanyagok megdrágításával történő előmozdítása – a társadalmi fenntarthatóság megszenvedti azt, ha csak ezt az egyetlen megközelítést alkalmazzuk. Ezért olyan kezdeményezésekkel kell kísérni, amelyek kifejezetten a hátrányos helyzetű piaci szereplők helyzetére irányulnak, és legalább kompenzálják a hátrányaikat. A pusztán kompenzáció azonban gyakran nem elegendő a társadalmi fenntarthatóság előmozdításához. Egyes helyeken a hátrányos helyzetűeknek valójában jobb esélyeket kell adni, mint másoknak.

5.6. Ebben az összefüggésben például az energetikai átállásban való részvétel az oktatástól és a cselekvési lehetőségek ismeretétől is függ, ezért mindenképpen segíteni kell az embereket abban, hogy nagyobb bizalommal vegyenek részt olyan tevékenységekben, amelyek a fenntartható fejlődésben való fokozottabb részvételt eredményeznek. Enélkül a közigazgatási eljárások és a bürokrácia által teremtett akadályok még nagyobb terhet jelenthetnek. Az infrastruktúra megváltoztatására szintén oda kell figyelni.

5.7. Szintén stratégiai cselekvési terület a képzés, az oktatás, az útmutatás és a segítségnyújtás. A klímasemleges gazdaságra való áttérés nagy hatással lesz a készségek iránti igényekre. Sürgősen be kell fektetni az emberi tőkébe (oktatás, képzés, egész életen át tartó tanulás) annak érdekében, hogy a jelenlegi és a jövőbeli generációk rendelkezzenek a környezetbarát és a digitális technológiákkal kapcsolatos szükséges készségekkel. Az iskoláknak és az egyetemeknek a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos programokat kell beépíteniük a tantervbe, hogy előmozdítsák a munkaerőpiaci helyzetre reflektáló, munkaalapú tanulást is. Az európai népesség átképzésébe és kompetenciafejlesztésébe való beruházásra mindenképpen szükség van ahhoz, hogy senki ne maradjon le.

5.8. A szociális transzferek (amelyeket például a „progresszív adózás” és az innovatív adózás, úgymint a pénzügyi tranzakciós adó finanszíroz) ugyanilyen fontosak. A munka technológiai változások miatt változó jellegű adódóan a következő időszak kulcsfontosságú vitatémája – a szociális partnerek teljes bevonásával – az új jogosultságok, például a mindenki számára megfelelő jövedelem kérdése lesz. Mindenképpen biztosítani kell, hogy ezek kialakítása hozzájáruljon a fenntarthatósághoz, ne pedig akadályozza azt.

5.9. A szociálpolitika elhanyagolta a környezeti kihívásokat. Például az Európai Szociális Alap nem foglalkozik az éghajlatváltozással, és a becslések szerint csupán 7 %-ot fordít az alacsony szén-dioxid-kibocsátású és az éghajlatváltozással szemben ellenálló gazdaságra az oktatási és képzési rendszerek reformja, a készségek és képességek adaptálása, a munkaerő készségfejlesztése és új munkahelyek teremtése útján⁽²⁵⁾. Ezenkívül a szakpolitikai keretek közötti koherencia hiánya azt jelenti, hogy a kompromisszumok, a szinergiák és a kísérő intézkedések szükségessége vagy szóba sem kerül, vagy pedig nehéz megbecsülni az adaptált adatok, eszközök vagy folyamatok hiánya miatt.

5.10. Konkrétabban ahhoz, hogy megkönnyítsük azt a paradigmaváltást, mely szerint az utólagos kompenzáció és a hatásenyhítési erőfeszítések helyett lehetővé tesszük, hogy a strukturálisan hátrányos helyzetű régiókban élő, szociálisan hátrányos helyzetű emberek maguk dolgozzanak ki alulról építkező projekteket, és fokozatosan valóban fenntartható, részvételi és befogadó gazdasági modelleket hozzanak létre⁽²⁶⁾, a következő elemekre lesz szükség:

- garantált megfelelő jövedelem a rászorulóknak számára,
- garantált hozzáférés mikrofinanszírozási támogatáshoz vagy állami kölcsönökhöz a magánbankok szempontjából alacsony hitelképességű személyek számára,
- az (elsősorban közösségi) önellátás támogatása, például az energia, a lakhatás és a mezőgazdaság területén, amelyek a szociális gazdaság különböző struktúráiban, különösen a szervezetekben testesülhetnek meg),

⁽²⁵⁾ Baldock, David és Charveriat, Céline. 2018. A jelentés szerint az adatok forrása: „saját számítás a következő alapján: Ricardo (2017), Climate mainstreaming in the EU Budget: preparing for the next MFF”.

⁽²⁶⁾ EGSZB-vélemény: *Új fenntartható gazdasági modellek* (HL C 81., 2018.3.2., 57. o.).

- az említett szereplők előtt álló közigazgatási akadályok csökkentése,
- elérhető jogi és műszaki tanácsadás;
- az infrastruktúrába történő állami beruházások és a szociális beruházások megerősítése.

6. A szociális jogok európai pillérének szerepe a fenntarthatóság összefüggésében

6.1. Az EU által 2017 novemberében kihirdetett, szociális jogok európai pillére elnevezésű eszköz szolgál konkrétan az EU előtt álló társadalmi kihívások kezelésére, mivel alapvető elveket és jogokat fogalmaz meg a 21. századi Európa tisztességes és jól működő munkaerőpiacai és jóléti rendszerei számára húsz fő alapelv alapján, amelyek a következő három kategória köré szerveződnek: i. esélyegyenlőség és munkaerőpiaci hozzáférés, ii. tisztességes munkafeltételek, valamint iii. szociális védelem és integráció mindenki számára.

6.2. A szociális jogok európai pillérének megvalósításához szilárd költségvetési alapra és beruházásokra van szükség. Egyrészt a következő többéves pénzügyi keretnek biztosítania kell a szükséges finanszírozást, másrészt a szociális beruházásokat a társadalmi és környezetvédelmi célú állami beruházásokra vonatkozó „arany szabály”-ra történő utalással lehet megkönnyíteni ⁽²⁷⁾. A tagállamok és az EU az adócsalással, az adókikerüléssel és az agresszív adótervezéssel szembeni hatékony intézkedéseket is tartalmazó megfelelő adópolitikával képesek további forrásokat előteremteni a szociális pillér ⁽²⁸⁾ és a fenntartható fejlődési célok finanszírozásához. A magánszektorbeli beruházások bizonyos területeken szintén kiegészíthetik a közkiadásokat és az állami beruházásokat, de azokra konkrét és átlátható kritériumoknak kell vonatkozniuk, amelyek garantálják a közérdeket szolgáló kellő társadalmi megtérülést ⁽²⁹⁾.

6.3. Noha a tizenhét fenntartható fejlődési cél és a szociális jogok európai pillérének húsz joga és alapelve jelentős mértékben közös alapokon nyugszik, eddig még nem született javaslat a kettő közötti hasznos szinergiák létrehozására. Ezt úgy lehetne megtenni, ha a szociális eredménytábla tizennégy mutatóját olyan irányba kezdik el fejleszteni, hogy azok jobban megfeleljenek a szociális jogok európai pillérében szereplő húsz jognak és elvnek, valamint a fenntartható fejlődési céloknak. Az így kibővített és konkrétabb közös mutatók alapján az Európai Bizottságnak stratégiát is létre kell hoznia a társadalmi-környezeti fejlődés e két alapvető eszközének jobb összekapcsolása érdekében, elkerülve ugyanakkor a zavaró átfedéseket. A www.inequalityin.eu ⁽³⁰⁾ weboldal jó példa a jövedelmet és a környezeti paramétereket a tagállamok életminőségének mutatóiként mérő eszközre.

6.4. Vita folyik arról, hogy az „igazságos átmenet” hogyan valósítható meg Európában. Az aktív munkaerőpiaci politikáknak elő kell segíteniük a különösen az alacsony szén-dioxid-kibocsátású munkahelyekre való áttérést (például képzés és álláskeresési támogatás), és fokozniuk kell a munkavállalók részvételét, emellett a környezetvédelmi szolgáltatásokért járó kifizetésekkel támogatni kell a hátrányos helyzetű csoportokat az átmenet során ⁽³¹⁾.

Kelt Brüsszelben, 2019. október 31-én.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Luca JAHIER

⁽²⁷⁾ HL C 227., 2018.6.28., 1. o., 1.6. pont, HL C 197., 2018.6.8., 33. o., 1.8. és 3.6. pont; HL C 327., 2013.11.12., 11. o.; HL C 227., 2018.6.28., 95. o., 1.4. pont; HL C 226., 2014.7.16., 21. o.; HL C 262., 2018.7.25., 1. o., 3.14. pont és HL C 190., 2019.6.5., 24. o., 1.8. pont, ECO/498 (lásd a Hivatalos Lap 113. oldalát).

⁽²⁸⁾ HL C 262., 2018.7.25., 1. o., 1.6. pont.

⁽²⁹⁾ HL C 262., 2018.7.25., 1. o., 1.4. pont.

⁽³⁰⁾ <https://www.inequalityin.eu>.

⁽³¹⁾ ITUC, amely megemlíti az igazságos átmenetre vonatkozó ILO-iránymutatásokat.